

Sławomir Czech
Katedra Ekonomii
Akademia Ekonomiczna w Katowicach
sczech@ae.katowice.pl

KONKURENCYJNOŚĆ SZWECJI A PROCES REFORM GOSPODARCZYCH

Abstrakt

O prestiżu i znaczeniu międzynarodowym państwa oraz o dobrobycie jego obywateli decyduje poziom rozwoju gospodarczego kraju. W dobie globalizacji coraz większe znaczenie zyskuje konkurencyjność kraju jako determinant wzrostu zamożności mieszkańców oraz możliwości dalszego rozwoju kraju. Według najnowszych rankingów Szwecja jest zaliczana do krajów o wysokiej konkurencyjności, pomimo tego, iż niecałe dwie dekady temu prowadziła politykę protekcjonistyczną i nie sprzyjającą międzynarodowej współpracy gospodarczej. Celem artykułu jest przybliżenie zmian, jakie dokonały się w Szwecji w przeciągu ostatnich dwudziestu lat w zakresie wybranych regulacji gospodarczych, w tym zasad konkurencji pomiędzy podmiotami rynkowymi, na tle ówczesnej sytuacji makroekonomicznej. Praca konfrontuje klasyczny model szwedzki z rozwiązaniami przyjętymi przez Wspólnotę Europejską oraz przedstawia efekty transformacji. Opracowanie opiera się głównie na analizie historycznej źródeł szwedzkich oraz wykorzystaniu statystyk gospodarczych Szwecji.

Słowa kluczowe: konkurencja, Szwecja, państwo dobrobytu, gospodarka otwarta, historia gospodarcza.

Wprowadzenie

Wraz z nadejściem ery globalizacji niektóre modele gospodarcze odchodzą do przeszłości. Mimo, iż zasadnicze cele istnienia instytucji oraz organizacji państwowych pozostają takie same, zmienia się otoczenie w jakim działają. Rozwój globalnego rynku oraz szybkość przemieszczania kapitału nie pozwalają już na polityczną zachowawczość oraz determinują kierunki zmian gospodarczych na całym świecie. Gospodarki autarkiczne lub o ograniczonej otwartości nie mają racji globalnego bytu. Jedynie kraje angażujące się w wymianę handlową o charakterze międzynarodowym oraz otwarte na przepływy kapitału mogą liczyć się w gospodarczym świecie. Jednakże sama otwartość gospodarki jest jedynie warunkiem koniecznym do osiągnięcia sukcesu, lecz jeszcze nie wystarczającym. Warunki wystarczające kryją się w wewnętrznej strukturze państwa i jego mechanizmów. Dokładne zbadanie wszystkich czynników wpływających na całokształt gospodarki jest zadaniem prawie niemożliwym, szczególnie ze względu na subiektywne znaczenie wielu z nich. Dlatego najczęściej jako miarę sukcesu danego kraju traktuje się jego konkurencyjność na arenie międzynarodowej.

Definiowanie konkurencyjności kraju nie opiera się już na analizie wymiany handlowej z zagranicą, lecz skupia się bardziej na możliwościach inwestycyjnych wewnątrz kraju. Najważniejszym czynnikiem docelowym jest tutaj wzrost dochodów realnych *per capita*, jako elementu sankcjonującego słuszność otwierania gospodarki na międzynarodowe przepływy kapitałowe. Inne uwarunkowania konkurencyjności kraju to innowacyjność, dostępność kapitału wysokiego ryzyka, nowoczesne struktury organizacyjne, *know-how*, wysoka jakość kapitału ludzkiego, a więc wszystko to, co pozwala na osiągnięcie wysokiej wartości dodanej

(Bossak & Bieńkowski, 2004).

O pozycji konkurencyjnej państwa decyduje zatem właściwa implementacja tzw. „nowej ekonomii”, czyli opartej na wiedzy gospodarki post-industrialnej (Toffler, 2003). Początki tej transformacji datuje się na lata 80. XX wieku. Problemy gospodarcze lat 70. dowiodły nieskuteczności polityki protekcjonizmu oraz interwencjonizmu państwowego, a tym samym wymusiły zmiany priorytetów polityki państwa. Wynikiem tego była postępująca liberalizacja handlu międzynarodowego oraz gospodarek poszczególnych państw. Uwolnienie kapitału zwiększyło jego mobilność i pozwoliło na poszukiwanie wysokiej rentowności poza granicami krajów. W rezultacie nastąpiło przenoszenie zaplecza i infrastruktury gospodarki przemysłowej na tereny oferujące znacznie korzystniejsze warunki działalności. Kraje, z których uciekał kapitał, musiały zaoferować nową formułę gospodarki – gospodarkę opartą na wiedzy. Tym samym od kilkudziesięciu lat można zaobserwować w krajach wysoko rozwiniętych trend przeobrażania gospodarki okresu przemysłowego na gospodarkę postindustrialną. Wszystkie kraje muszą „równać do pierwszego”, aby utrzymać się na wymagającym rynku światowym. Zaniechanie transformacji systemowej lub jej niepełne przeprowadzenie może oznaczać stagnację gospodarczą oraz powiększanie się luki rozwojowej pomiędzy danym krajem, a pozostałymi uczestnikami rynku światowego.

Przykładem kraju, któremu udało się przeprowadzić ową transformację z sukcesem, jest Szwecja. Pomimo utrzymania wysokich wydatków socjalnych oraz wiążących się z tym wysokich kosztów pracy oraz kapitału, kraj ten znajduje się w czołówce rankingów konkurencyjności czy atrakcyjności inwestycyjnej. Celem niniejszego opracowania jest prześledzenie transformacji gospodarczej Szwecji z ostatnich dwóch dekad XX wieku oraz przybliżenie wybranych rozwiązań systemowych, które pozwoliły Szwecji stać się krajem wysoce konkurencyjnym na arenie międzynarodowej. Rozwiązaniom tym warto się przyjrzeć w kontekście bieżącej dyskusji nad polityką gospodarczą Polski i krajów rozwijających się. Stagnacja gospodarcza, której doświadczyła Szwecja w latach 80. ubiegłego wieku, była impulsem do rozpoczęcia transformacji z gospodarki przemysłowej do post-industrialnej, opartej na wiedzy. Z taką właśnie transformacją przyjdzie się krajom rozwijającym się dopiero zmierzyć, warto więc korzystać z doświadczeń innych krajów, szczególnie jeśli są to doświadczenia pozytywne. Opracowanie ma charakter analizy historycznej, koncentrującej się głównie na aspektach konkurencyjności Szwecji na tle ówczesnej sytuacji makroekonomicznej.

Okres realizacji modelu szwedzkiego

Okres 1950-1970 zaznaczył się w historii Szwecji jako „złota era” gospodarki. Po zakończeniu II wojny światowej rozpoczęto budowę szwedzkiego państwa opiekuńczego, znanego szerzej na całym świecie jako tzw. model szwedzki. Sukces ekonomiczny tego okresu, przejawiający się w wysokim wroście PKB, produktywności oraz płac, a także niskiej inflacji, utrwalił władzę szwedzkiej socjaldemokracji, rządzącej nieprzerwanie od 1932 roku, i przyniósł powodzenie ideom społecznego egalitaryzmu oraz znaczącym wpływom związków zawodowych. Ogólnoswiatowe spowolnienie gospodarcze z początku lat 70. oraz narastające problemy wewnętrzne zakończyły jednak ten okres *prosperity*. Rząd został zmuszony do dokonania wyboru pomiędzy wzrostem inflacji a wzrostem bezrobocia. Zgodnie z postulatem utrzymywania pełnego zatrudnienia wybrano pierwsze rozwiązanie. Przewidywano jednak, iż koniunktura na rynku światowym wróci szybko, więc promowano eksport¹ poprzez subsydia oraz ulgi podatkowe. Niestety pomyślna koniunktura nie powróciła, co spowodowało jeszcze większą niepewność w gospodarce oraz dalszy wzrost inflacji (do 11% w 1977 roku).

¹ Sektor eksportowy był zawsze motorem rozwoju kraju. Szwecja była i jest uzależniona od eksportu m.in. ze względu na niską chłonność rynku wewnętrznego. Tym samym jest krajem zewnątrzsterownym, a więc wrażliwym na sytuację gospodarczą panującą na świecie (Hampden-Turner & Trompenaars, 1998).

Kolejne rządy kontynuowały walkę z bezrobociem za wszelką cenę. Jednakże pomimo wzrostu zatrudnienia z 3,6 mln w 1965 roku do 4,1 mln w 1980 (Statistiska Centralbyrån), cały przyrost miał miejsce w sektorze publicznym, a nie prywatnym. Zatrudnienie w sektorze prywatnym zmniejszyło się z 3,1 mln (1965) do 2,8 mln (1980), podczas gdy w tym samym okresie zatrudnienie w sektorze publicznym wzrosło z 0,5 mln do 1,3 mln. Efektem tych zmian była spadająca produktywność całej gospodarki. Niemalże w całym okresie od 1960 roku do 1980 roku zmiana produktywności przemysłu była ujemna w sektorze publicznym oraz stale zmniejszająca się w sektorze prywatnym (Södersten, 2000, 2004). Spadająca produktywność przemysłu wraz z rosnącą inflacją oraz wysokimi wydatkami budżetowymi uzależnionymi od polityki socjalnej państwa powodowały stały spadek konkurencyjności produktów szwedzkich na rynkach międzynarodowych. Tym samym Szwecja zaczęła doświadczać ustawicznego deficytu obrotów bieżących w handlu zagranicznym. Rozwiązaniem tych problemów miała być dewaluacja waluty, w założeniu powodująca wzmocnienie międzynarodowej konkurencyjności szwedzkiego eksportu. W latach 1976-1977 przeprowadzono serię dewaluacji, obniżając wartość waluty o około 9%. W 1981 roku zdewaluowano koronę o kolejne 10%, a już rok później o dalsze 16%. Zamierzenia szwedzkich ekonomistów nie przewidziały jednak zmieniającej się sytuacji wewnętrznej kraju. Polityki mikroekonomicznej nie dostosowano bowiem do założeń makroekonomicznych.

Po dewaluacjach w latach 1981-1982 zdawało się, iż recesja została przezwyciężona i powróci okres dobrej koniunktury w gospodarce. Dodatni bilans handlowy osiągnięty w 1984 roku miał potwierdzać te prognozy. Założenia rządowe przewidywały wprowadzenie restrykcyjnej polityki fiskalnej i pieniężnej, które miały chronić rynek wewnętrzny przed wysoką inflacją i spadkiem konkurencyjności. Napływ kapitału do sektora eksportowego miał tym samym pobudzić dalsze inwestycje w celu umocnienia pozycji konkurencyjnej Szwecji. Niestety decyzje polityczne przeważały nad planami ekonomicznymi. Związki zawodowe zaczęły domagać się podwyżek płac pośród pracowników najsłabiej opłacanych, a więc najczęściej o niskich kwalifikacjach i niskiej produktywności. Rząd uległ tym żądaniom i podwyżki płac spowodowały dalszą spiralę inflacyjną oraz wewnętrzną absorpcję przewagi konkurencyjnej wywołanej przez dewaluacje.

Sytuacja gospodarcza kraju przełożyła się na problemy budżetowe. Wzrostowi wydatków państwowych towarzyszył spadek wpływów do budżetu. Niedobór środków uzupełniano podwyżkami podatków oraz pożyczkami. W latach 80. wydatki państwa stanowiły około 60% PKB, o ponad 20 punktów procentowych więcej niż średnia krajów OECD, a obciążenia podatkowe niewiele poniżej 50% PKB (przy średniej OECD 32-33%) (Facts..., 2005). Dług publiczny wzrósł z 20% PKB na początku lat 70. do blisko 70% PKB w połowie lat 80. Dość paradoksalnie, Szwecja prowadziła politykę dewaluacji waluty oraz akumulacji wysokiego długu publicznego w tym samym czasie (Brodin, 1987). Niestety, kapitału uzyskanego dzięki zadłużeniu nie przeznaczano na inwestycje, lecz na bieżącą konsumpcję.

Negatywny wpływ na konkurencyjność gospodarki szwedzkiej miał także ówczesny system podatkowy. Wysokie wydatki budżetowe wymagały dużego napływu środków do skarbu państwa, co przekładało się na mocno rozbudowany system podatkowy o bardzo wysokich stawkach, choć przy dość wąskiej bazie podatkowej. Główny ciężar podatków spoczywał na opodatkowaniu kapitału i pracy, a nie na konsumpcji. System podatkowy oparto na wysokiej progresywności opodatkowania wynagrodzeń pracowników i zysków przedsiębiorstw przy jednoczesnym wspieraniu dużych koncernów i przedsiębiorstw państwowych. Bardzo preferencyjne opodatkowanie przedsiębiorstw powodowało nadużywanie ulg i przywilejów oraz doprowadziło do stagnacji inwestycyjnej, ponieważ głównym czynnikiem oceny inwestycji stała się możliwość odpisu podatkowego zamiast rzeczywistej rentowności przedsięwzięcia. Inwestycje często były niepotrzebne, a tym samym bezproduktywne i niekonkurencyjne, lecz przeprowadzano je ze względu na dofinansowanie przez państwo. Wysokie

opodatkowanie zysków firm (w wysokości 52%) w połączeniu z opodatkowaniem zysków kapitałowych osób fizycznych, a więc udziałowców i akcjonariuszy, kreowało zjawisko „uwięzienia” kapitału (*lock-in effect*). Oznaczało to dominację firm już istniejących, najczęściej dużych przedsiębiorstw, dysponujących własnym kapitałem oraz dyskryminację firm małych i rozwijających się, ze względu na trudności w gromadzeniu kapitału. Trend liberalizacji gospodarek oraz wzmacniania współpracy międzynarodowej zdawał się omijać Szwecję z powodu jej niechęci do inwestorów zagranicznych. Główną przeszkodą były tutaj wysokie koszty pracy oraz trudność w redystrybucji zysków poza granice kraju.

W Szwecji w latach 70. i 80. nie przywiązywano jeszcze dużego znaczenia do konkurencji między podmiotami gospodarczymi jako istotnego elementu gospodarki rynkowej. Świat jeszcze nie wkroczył w erę globalizacji, a tym samym konkurencja międzynarodowa nie miała takiego znaczenia jak dzisiaj. Konkurencja odnosiła się bardziej do rynku wewnętrznego i gry rynkowej pomiędzy jednostkami gospodarczymi w kraju, a nie poza jego granicami. Dziedzictwem lat powojennych była duża liczba przedsiębiorstw państwowych oraz dominująca opinia o częstej wyższości „kooperacji” pomiędzy firmami w formie karteli nad konkurencją i wolnym rynkiem. Lata 70. zdominowane były przez regulacje cen, monopole i koncerny państwowe, czy interwencjonistyczną politykę na rynku pracy (Lundqvist, 2006). Dążono do zrównoważenia ogólnoswiatowego trendu liberalizacyjnego z pełnym zatrudnieniem w kraju.

Pod koniec lat 70. nowy rząd próbował wprowadzić zmiany w zakresie istniejących rozwiązań prawnych. W 1978 roku przedstawiono propozycje dotyczące zmian w ówczesnej polityce gospodarczej. Zakładały one zakaz funkcjonowania karteli oraz uzgodnionego podziału rynku pomiędzy jednostkami gospodarczymi, kontrolę nad przejęciami, podział istniejących monopolii na mniejsze firmy oraz zniesienie zasady negocjacji pomiędzy przedsiębiorstwami na rzecz reguł gry rynkowej. Propozycje te zostały odebrane przeważnie krytycznie przez liczne grupy interesów, pomimo ich zgodności z polityką konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Projektowi sprzeciwiły się głównie organizacje pracodawców oraz handlowców, a także wiele instytucji rządowych. Zmiany poparła największa organizacja związkowa (*Landorganisationen*) oraz rzecznik wolnego handlu (*Näringsfrihetsombudsman*). Jednakże przywiązanie do starych rozwiązań oraz przekonania o konieczności protekcji krajowego przemysłu przeważały i zmiany te nie zostały wprowadzone. Model szwedzki oparty na kooperacji i współpracy producentów, państwa, organizacji związkowych i konsumenckich przetrwał także lata 80.

Polityka kolejnych rządów Szwecji, oparta na ideologii egalitaryzmu i braku zaufania do rozwiązań rynkowych, spowodowała stagnację gospodarczą kraju. Wzrost PKB w Szwecji w latach 80. był znacznie wolniejszy od średniej UE oraz OECD. W latach 1991-1993 PKB kraju zmniejszyło się w sumie o blisko 5% ze względu na poważny kryzys gospodarczy. W rezultacie Szwecja utraciła wysokie miejsce w rankingu zamożności krajów liczonego w skali PKB *per capita* (Lindbeck, 1997). W 1970 roku zajmowała wysokie czwarte miejsce, przewyższając o około 13% średnią OECD, w 1980 roku spadła na miejsce ósme, osiągając jedynie 107% średniej OECD, a w 1995 roku PKB *per capita* w Szwecji było niższe od średniej OECD o 5% (16 miejsce w rankingu).

Okres zmian

Słabnąca pozycja międzynarodowa Szwecji była więc splotem kilku czynników (Lindbeck, 1998), takich jak niewystarczające gromadzenie kapitału, a co za tym idzie spadek produktywności pracy, nieefektywna alokacja zasobów, czy stagnacja rozwoju technologicznego i organizacyjnego. B. Södersten zwraca także uwagę na niewłaściwą politykę makroekonomiczną, opartą na dewaluacji waluty i wywołaniu inflacji, a także nadmierny wzrost

zatrudnienia w sektorze publicznym (Södersten, 2000). Z powodu niekorzystnej sytuacji demograficznej kraju coraz więcej środków przeznaczano na konsumpcję, a nie na inwestycje. Zwiększanie zatrudnienia w sektorze publicznym negatywnie odbiło się na jego produktywności i konkurencyjności. Polityka wyrównywania płac spowodowała spadek inwestycji w kapitał ludzki, ponieważ dochód wykwalifikowanego pracownika nie różnił się po opodatkowaniu od dochodu pracownika niewykwalifikowanego. Szeroki zakres władzy związkowej utrwalał dotychczasowy stan rzeczy, w tym stare i nieefektywne sposoby zarządzania oraz organizacji pracy, a także powodował przerost zatrudnienia.

Szwedzcy ekonomiści oraz niektórzy politycy zdawali sobie jednak sprawę, iż kursu ówczesnej polityki nie można było utrzymać w długim okresie. Z biegiem czasu, głównie z powodu istniejącej sytuacji gospodarczej, coraz większe grono decydentów oraz opinii publicznej zaczęło podzielać ten pogląd. W drugiej połowie lat 80. rozpoczęto więc proces przemian gospodarczych, mających przywrócić dawną pomyślność szwedzkiej gospodarce.

Pierwszym znaczącym posunięciem była deregulacja sektora bankowego i finansowego. Istniejące przepisy poważnie utrudniały współpracę międzynarodową podmiotów szwedzkich i obniżały konkurencyjność szwedzkiego przemysłu. W listopadzie 1985 roku zatwierdzono ustawę uwalniającą banki komercyjne spod nadmiernej kontroli banku centralnego, a rynek finansowy spod ścisłego nadzoru państwowego (*novemberrevolutionen*)².

Przeprowadzone reformy spełniły pokładane w nich oczekiwania jedynie w krótkim okresie, doprowadzając w 1991 roku do najpoważniejszego załamania gospodarczego w Szwecji w okresie powojennym. Bezpośrednio po zmianach wzrost PKB zwiększył się o około 1% rocznie osiągając co roku średnio 2,5% w okresie 1985-1990 (3,5% w 1987 roku) (Facts..., 2005). Inwestycje zagraniczne kapitału szwedzkiego wzrosły z 16 mld SEK w 1985 roku do 87 mld w 1990 roku, a inwestycje zagraniczne w Szwecji z niecałych 4 mld SEK w 1985 do 38 mld w 1991 roku. Inwestycje ogółem w tym samym okresie wzrosły z 20% do 24% PKB Szwecji przy dość niskiej inflacji, wynoszącej około 4-5%, oraz pełnym zatrudnieniu (poziom bezrobocia wynosił około 2%). Wielu badaczy uważa jednak, iż to właśnie ekspansja kredytowa spowodowana nagłym usunięciem regulacji rynku finansowego i wynikłe z tego przewartościowanie aktywów, spowodowały tzw. przegrzanie gospodarki, które zakończyło się kryzysem lat 1991-1993 (Agell i in., 1996; Perbo, 1996; Lindbeck, 1997).

Bezpośrednia przyczyna kryzysu wiązała się także z implementowaną w tym okresie reformą podatkową. Reforma ta, przygotowywana już od kilku lat, miała na celu głównie przeniesienie ciężaru podatkowego z pracy i kapitału na konsumpcję. Znacznie obniżono marginalne stawki podatkowe od osób fizycznych, które osiągały w latach 80. nawet 80% dla najlepiej zarabiających (teraz 51%) oraz od osób prawnych (obniżka z 52% do 30%), zniesio-

² Poprzednie przepisy przetrwały w zasadzie nienaruszone od lat 50., kiedy to wprowadzono regulacje mające na celu utrzymanie stabilności na rynku kredytowym i finansowym. (Hansson & Jonung, 1997; Nyberg, 2006) Regulacje te obejmowały ustalanie maksymalnych wartości pożyczek, wysokich rezerw bankowych, wymagania płynności oraz kontrolę wysokości stóp procentowych. Około połowy wartości kredytów udzielanych przez banki musiało przypadać na programy rządowe. Regulowano ilość oddziałów banków w każdej miejscowości, aby nie dopuścić do konkurencji, w wyniku której mogłaby spaść zyskowność banków. Regulacje obejmowały także międzynarodowe przepływy kapitałowe. Na inwestycje zagraniczne zezwalano jedynie w przypadku, gdy inwestor potrafił udowodnić konieczność danego przedsięwzięcia. Inwestycje zagraniczne w Szwecji nie podlegały specjalnym przepisom, jednakże inwestor nie mógł pozyskiwać środków na inwestycję ze szwedzkiego rynku kapitałowego. Przedsiębiorcy byli zobligowani do możliwie najszybszego transferowania zysków zagranicznych do kraju oraz ich wymiany na koronę szwedzką. Szwedzkie banki nie mogły otwierać oddziałów zagranicą, a jedynie filie ze względu na łatwiejszą kontrolę przepływów finansowych. Z drugiej strony bankom zagranicznym nie zezwolono na otwieranie w Szwecji ani oddziałów, ani filii. Nawet osoby fizyczne przy wyjeździe poza granice kraju, nie mogły posiadać przy sobie ilości gotówki, która przekraczałaby ustalony limit. Uzyskanie zezwolenia na wywóz większej sumy, wiązało się z koniecznością udowodnienia, iż poniesie się wydatki nie związane z celami komercyjnymi czy inwestycyjnymi. Posiadanie kont osobistych zagranicą było zabronione.

no także wiele innych podatków. Z drugiej strony poszerzono bazę podatkową poprzez podwyższenie VATu do 25% oraz objęcie nim większej liczby dóbr i usług. Zlikwidowano także wiele możliwości uzyskiwania ulg i odpisów podatkowych, podobnie ograniczono subsydia. Kryzys gospodarczy został jednak wywołany poprzez branżę budowlaną, która została teraz objęta podatkiem VAT oraz podatkiem od zysków kapitałowych. Przeszacowane aktywa branży (z powodu preferencyjnego traktowania przez państwo oraz wysokich inwestycji po 1985 roku) straciły na wartości, pociągając za sobą rynek finansowy, a następnie całą gospodarkę w kryzys gospodarczy.

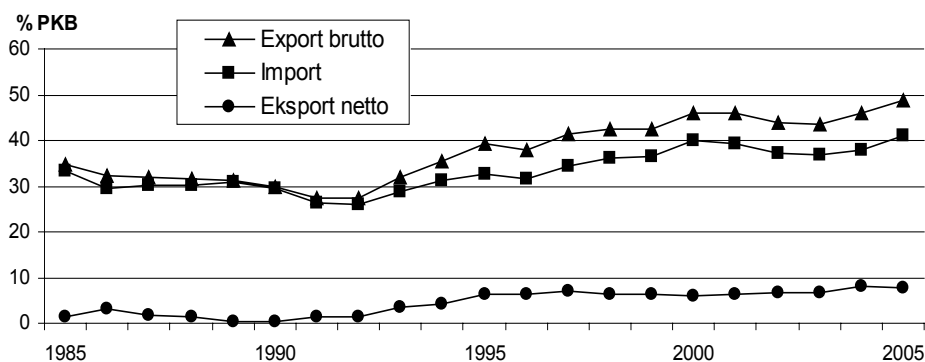
W 1993 roku PKB Szwecji był niższy o prawie 5% w stosunku do roku 1990, a bezrobocie sięgało 8%, co oznaczało porażkę dotychczasowego modelu polityki gospodarczej. Kryzys miał także wpływ na pogorszenie konkurencyjności międzynarodowej Szwecji. Eksport dóbr zmalał do 28% PKB, czyli poziomu z połowy lat 70. (w latach 80. poziom ten wynosił około 35% PKB) (Statistiska Centralbyrån). Wartość inwestycji spadła do 16% PKB i do dzisiaj nie odzyskała poziomu z lat 80. Pod wieloma względami okres kryzysu można jednak traktować jako swoiste *katharsis* dla gospodarki szwedzkiej. W wyniku załamania przedsiębiorstwa pozbyły się nadmiaru zatrudnienia i zreformowały swoje struktury organizacyjne. Nowe przepisy podatkowe zabraniały dotowania przedsiębiorstw, które od tej pory musiały kierować się ekonomiczną rentownością swojej działalności, zamiast opierać się na pomocy państwa. Wprowadzono ustawodawstwo ograniczające wydatki budżetowe, które w dużej mierze przyczyniły się do rekordowej wysokości długu publicznego (80% PKB w latach 90.). Ograniczenie spirali płac pozwoliło obniżyć inflację do poziomu 1%. Produktywność przemysłu zaczęła rosnać w tempie 3,5% rocznie, prawie dwukrotnie szybciej niż w latach 80. W krótkim czasie osiągnięto także dodatni bilans handlowy.

Z początkiem lat 90. wróciły także propozycje zmian w ustawodawstwie dotyczącym zasad konkurencji między podmiotami gospodarczymi. Propozycje te zyskały na znaczeniu głównie ze względu na konieczność przystosowania szwedzkiego rynku do standardów światowych i europejskich. Postępującej globalizacji nie można było dłużej ignorować, szczególnie jeśli wyrażano chęć przystąpienia do Wspólnoty Europejskiej, co nastąpiło w 1995 roku. Propozycje przedstawione przez rząd w 1991 roku pokrywały się z zarzuconym projektem z roku 1978 (Lundqvist, 2006). Prawo szwedzkie miało zostać dostosowane do wymagań WE, co oznaczało między innymi ogólny zakaz istnienia karteli oraz możliwość nakładania z urzędu sankcji na podmioty wykorzystujące silną pozycję rynkową niezgodnie z zasadami konkurencji. Zniesiono ograniczenia i restrykcje importowe, a także zakazano prawnie regulacji cen zarówno przez władze państwowe, jak i w wyniku zмовы podmiotów rynkowych. Przejęcia i fuzje miały być kontrolowane przez odpowiednie władze, a sektor publiczny miał ulec deregulacji oraz podlegać konkurencji rynkowej. Na straży nowych zasad miał stać niezależny Urząd ds. Konkurencji (*Konkurrensverket*), powołany w lipcu 1992 roku. Nowa ustawa o konkurencji (*Konkurrenslagen*) weszła w życie dokładnie rok później – w lipcu 1993 roku i oznaczała zerwanie z modelem szwedzkim w zakresie działalności przedsiębiorstw na rynku krajowym, opartym na wyższości idei negocjacji i uzgodnień między zainteresowanymi stronami nad zasadami konkurencji wolnorynkowej. W roku 2000 jeszcze bardziej poszerzono władzę i niezależność Urzędu, czyniąc go odpowiedzialnym za implementację polityki konkurencji UE (*EU competition policy*) w Szwecji.

W krótkim okresie po przeprowadzeniu reform oraz po wewnętrznej restrukturyzacji przedsiębiorstw wymiana handlowa z zagranicą zaczęła rosnać w szybkim tempie (por. rys. 1). Już w 1995 roku eksport dóbr wyniósł prawie 40% PKB, co pozwoliło szwedzkiej gospodarce odzyskać stabilność finansową i gospodarczą, szczególnie ze względu na dość dużą nadwyżkę eksportu nad importem. Korzystnej sytuacji eksporterów sprzyjało także osłabienie waluty. W czerwcu 1991 roku zrezygnowano z utrzymywania stałego kursu korony, przechodząc na kurs płynny. Korona w ciągu dwóch lat straciła blisko 20% na wartości. W 1991 roku

kurs dolara ustanowiono na 5,96 SEK, podczas gdy po uwolnieniu waluty kurs ten wzrósł do 1993 roku aż do 7,80 SEK (Statistiska Centralbyrån). Kurs marki niemieckiej wzrósł z 3,66 SEK do 4,71 SEK w tym samym okresie, a ECU z 7,53 SEK do 9,10 SEK. Tym samym dzięki płynnemu kursowi waluty osiągnięto to, do czego dążono w czasach dewaluacji, czyli wzmocnienia eksportu dzięki osłabieniu wartości waluty.

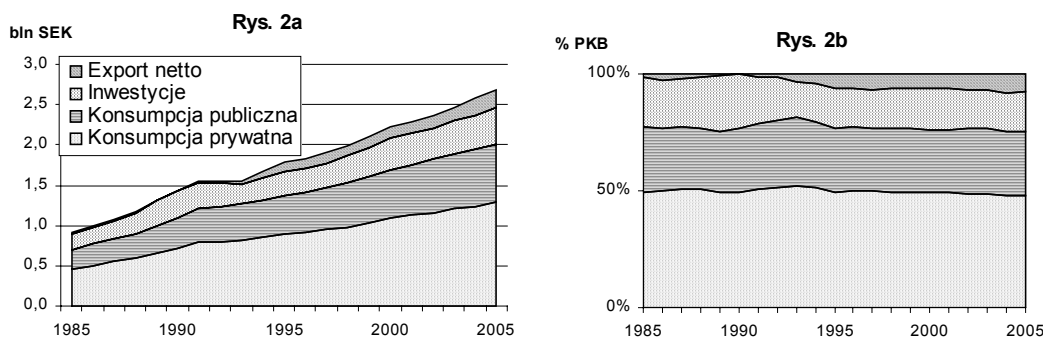
Rysunek 1. Eksport i import Szwecji jako % PKB w latach 1985-2005

Źródło: opracowanie własne na podst. Statistiska Centralbyrån.

Po trzech latach spadku PKB (-1,1% w 1991, -1,2% w 1992 i -2,0% w 1993), gospodarka powróciła na ścieżkę wzrostu, osiągając po 3,9% wzrostu PKB w kolejnych dwóch latach, oraz ponad 4% w latach 1999-2000 (Statistiska Centralbyrån). Wzrost ten spowodowany był głównie wysoką dynamiką eksportu netto, który w dużej mierze zastąpił wkład inwestycji w PKB (por. rys. 2a i 2b). Od 1995 roku eksport netto wynosił prawie zawsze ponad 6% PKB (jedynie w 2000 roku 5,9%), osiągając nawet 8% w ostatnich dwóch latach. Export brutto wzrósł z 28% PKB w 1991 roku do 39% PKB w 1995, 46% PKB w 2000, osiągając w 2005 roku aż 48,5% PKB. Wyższy stosunek eksportu do PKB miały w 2004 roku tylko trzy kraje – Austria (51%), Holandia (65%) i Belgia (84%). Tak wysoki stosunek eksportu do PKB kraju jest determinowany nie tylko niewielką chłonnością rynku wewnętrznego, lecz także wysoką konkurencyjnością krajowych produktów.

Rysunek 2. Struktura PKB Szwecji jako wartość bezwzględna (rys. 2a) oraz skumulowana (rys. 2b) w latach 1985-2005

Źródło: opracowanie własne na podst. Statistiska Centralbyrån..

Pozytywne znaczenie dla dalszego rozwoju kraju miały także inwestycje międzynarodowe. Po okresie kryzysu, inwestycje zagraniczne w Szwecji wyniosły 103 mld SEK w 1995

roku (6% ówczesnego PKB), a w rekordowym 1999 roku aż 503 mld SEK (23% PKB) (Facts..., 2005). W kolejnych latach wartość inwestycji zagranicznych w Szwecji zaczęła jednak spadać (200 mld SEK w 2000 roku, 115 mld SEK w 2002 roku), by osiągnąć wartość ujemną -3 mld SEK w 2004 roku, gdy inwestorzy zaczęli realizować zyski z inwestycji. Działalność szwedzkich firm zagranicą także charakteryzowała się trendem wzrostowym po kryzysie. W 1995 roku przedsiębiorstwa szwedzkie zainwestowały poza granicami kraju 80 mld SEK, w 1998 roku 193 mld SEK, a w 2000 roku 372 mld SEK. W 2002 roku zainwestowano poza Szwecją 103 mld SEK, a dwa lata później 111 mld SEK. Nagły i skokowy wzrost przepływów kapitału można uzasadnić tutaj przeprowadzonymi reformami finansowymi z lat 1985 i 1991. Oczyszczenie rynku w wyniku kryzysu z przestarzałych i nieefektywnych struktur zatrudnienia i organizacji pracy zwiększyło możliwości inwestycyjne w Szwecji, a tym samym konkurencyjność jej gospodarki.

Nie bez znaczenia były także zmiany podatkowe. Nowe ustawodawstwo zmniejszyło obciążenia fiskalne nakładane na kapitał oraz na wykwalifikowaną siłę roboczą, czyli na czynniki najważniejsze dla wzrostu gospodarczego według nowej teorii wzrostu (Persson, 2000). Dzięki niższym podatkom, którym podlegała działalność przedsiębiorstw, oraz mniejszej progresywności podatku dochodowego od osób fizycznych, na której zyskała wysoko wykwalifikowana siła robocza, stworzono podstawy dla stabilnego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego.

Model szwedzki a model europejski - konkurencyjność dzisiaj

Szwecja jest postrzegana na arenie międzynarodowej jako kraj wysoce konkurencyjny dopiero od połowy lat 90. Model gospodarczy preferowany w okresie wcześniejszym izolował Szwecję od rynku globalnego, promując rozwiązania nierynkowe oraz protekcjonizm gospodarczy. Proces zmiany systemu gospodarczego w Szwecji był długi i wzbudzał wiele kontrowersji oraz sprzeciwu pośród licznych grup interesu w tym kraju. Zmiany proponowane po raz pierwszy w 1978 roku doczekały się realizacji dopiero półtorej dekady później. W końcu podjęto jednak decyzję o ostatecznym zerwaniu z istniejącymi rozwiązaniami w zakresie konkurencji na rzecz modelu przyjętego przez Wspólnotę Europejską.

Dotychczasowe działanie rynku opierało się na dominacji wielkich koncernów. Podział rynku oraz zmony cenowe były rzeczą akceptowaną przez władze, podobnie jak otwarta działalność karteli. Nowe zasady konkurencji miały wprowadzić Szwecję w erę liberalizmu ekonomicznego. Jednakże zerwanie ze szwedzkim modelem gospodarczym, istniejącym od kilkudziesięciu lat, nie mogło być proste, zgodnie z zasadą, iż zerwanie ze *status quo* jest najtrudniejsze. Działanie modelu szwedzkiego można było udowodnić empirycznie, podczas gdy model wolnej konkurencji był wówczas, według przeciwników zmian, jedynie konstrukcją teoretyczną, której rzeczywistej użyteczności nie dowiedziono jeszcze w praktyce (por. tabela 1). Oponenti „modelu europejskiego”³ w Szwecji argumentowali, iż konkurencja jest jedynie środkiem koniecznym do osiągania założonych celów społecznych, a nie celem samym w sobie. Konkurencja powinna być podporządkowana innym priorytetom społecznym, takim jak np. polityka rynku pracy czy polityka regionalna. Rząd szwedzki powinien był przystosować model przyjęty przez Wspólnotę Europejską do warunków istniejących w Szwecji, a nie akceptować go i wdrażać w niezmienionej formie. Przedstawiał on sobą bowiem zbyt przywiązanie do teoretycznych reguł i pozostawiał małą elastyczność działania. Kontrowersyjną tezą dla szwedzkiego sposobu myślenia był fakt, iż od tej pory państwo miało przestać być uczestnikiem gry „rynkowej”, a zostać niejako jej animatorem.

³ Pod pojęciem „model europejski” autor rozumie rozwiązania przyjęte przez Wspólnotę Europejską.

Tabela 1. Zasady konkurencji w modelu szwedzkim i europejskim.

Model szwedzki	Model europejski
Uzasadnienie empiryczne	Uzasadnienie teoretyczne
Negocjacje	Reguły gry rynkowej
Zasada nadużycia	Zasada zakazu i sankcji
Pragmatyzm	Legalizm
Regulacje	Wolna konkurencja
Grupy interesów	Niezależność
Korporatyzm	Anty-korporatyzm
Wpływ poprzez informowanie	Bezpośrednia interwencja i sankcje

Źródło: Lundqvist (2006).

Nie wierzono, iż reguły gry rynkowej mogą być sprawniejsze niż dotychczas stosowana technika negocjacji. W przypadku pojawienia się określonego problemu gospodarczego przedstawicielstwa różnych grup interesów, takich jak związki zawodowe, organizacje konsumenckie, zrzeszenia przedsiębiorców, czy przedstawiciele administracji państwowej, spotykały się, aby go przedyskutować i dojść do wspólnego porozumienia na zasadzie konsensusu zadowalającego wszystkie zainteresowane strony. Problemy takie mogły dotyczyć poziomu cen, wysokości płac, długoterminowych celów polityki regionalnej lub korporacyjnej, a nawet działań monopolistycznych lub podziału rynku. Decyzje podejmowano bardzo często powołując się na pragmatyczne uzasadnienie, które uznając wyższość pewnych celów nad innymi, często przedkładały interes jednej grupy społecznej nad inną. Doprowadziło to do dominacji interesów związków zawodowych oraz sektora publicznego w gospodarce. Kierunek tych działań wspierała także *Socialdemokratiska Arbetareparti*, która od 1932 roku jedynie w latach 1976-1982 oraz 1991-1994 nie tworzyła rządu. Związek zawodowy zrzeszający pracowników sektora publicznego *Landsorganisationen* popierał zmiany dotyczące zasad konkurencji tylko jeśli dotyczyły one sektora prywatnego. Próby objęcia tymi zasadami także sektora publicznego zawsze natrafiały na jego silny opór. Stopniowo do grupy opozycyjnej w stosunku do zmian dołączały organizacje przedsiębiorców, które w przypadku deregulacji oraz de-korporatyzacji gospodarki miały coraz więcej do stracenia. Sprzeciwiano się także zniesieniu „zasady nadużycia”, która polegała na rozpatrzeniu z osobna każdego przypadku nadużycia dominującej pozycji rynkowej. Spory te najczęściej rozwiązywano drogą negocjacji pomiędzy przedsiębiorstwem, a odpowiednimi władzami. Tym samym polityka regulacji rynku przez władze polegała na informowaniu jednostek gospodarczych o spostrzeżonych nieprawidłowościach i wspólnym rozwiązaniu problemu. Nowe zasady opierały się na legalizmie, a więc na ogólnym zakazie istnienia zmów i karteli, a także karaniu z urzędu nadużywania dominującej pozycji rynkowej. Politykę informowania przedsiębiorstw zastąpiono polityką bezpośredniej interwencji i kar. Poszczególne grupy interesów i organizacje straciły zatem na znaczeniu, skoro wszelkie problemy gospodarcze miały być rozwiązywane przez rynek i prawo, a nie przy stole negocjacyjnym. Legalizm oraz nowe instytucje administracyjne zastąpiły model szwedzki po czterdziestu latach jego istnienia.

Dzisiaj Szwecja jest jednym z najbardziej konkurencyjnych krajów świata. W 2005 roku w rankingu *Growth Competitiveness Index*⁴, sporządzanym przez World Economic Forum, Szwecja została oceniona jako trzecia najbardziej konkurencyjna gospodarka świata (za Finlandią i Stanami Zjednoczonymi). Inne organizacje przyznają jej niższe miejsca w rankin-

⁴ GCI opiera się na ocenie jakości otoczenia makroekonomicznego, stabilności instytucji publicznych oraz poziomu i możliwościach rozwoju technologicznego kraju (World Economic Forum).

gach, co spowodowane jest w dalszym ciągu nazbyt rozbudowanym sektorowi publicznemu oraz interwencjonistyczną polityką rynku pracy. Organizacja *International Institute for Management Development* sklasyfikowała Szwecję na 14 miejscu w rankingu *World Competitiveness 2006*⁵. Ranking *Doing Business*, opracowywany przez Bank Światowy, plasuje Szwecję na 14 miejscu pod względem warunków stwarzanych przez państwo dla przedsiębiorców. Bardzo wysoko oceniono rozwiązania dotyczące ułatwień we współpracy międzynarodowej, natomiast bardzo negatywnie regulacje rynku pracy. Szwecja charakteryzuje się także wysoką wiarygodnością finansową, co potwierdza Agencja Fitch przyznając jej najwyższą kategorię AAA w zakresie stabilności finansowej kraju (Fitch Ratings).

Dzięki liberalizacji handlu w latach 90., struktura przemysłu Szwecji mogła przejść skuteczną transformację. Przemysł pracochłonny przeniósł się do krajów o niższych kosztach pracy, gdzie mógł być efektywniejszy, podczas gdy krajowy rynek zaczął przyciągać inwestycje w ICT (*Information and Communication Technology*) oraz w *life sciences*⁶. Bardzo często to właśnie istniejące firmy i korporacje stosowały ten model zmian. Konstrukcję czy montaż urządzeń przenoszono do krajów o niższych kosztach pracy, a w Szwecji pozostawały oddziały, pozwalające na maksymalne zwiększenie wartości dodanej, czyli te oparte na wiedzy i innowacjach. Zmiany te można prześledzić w strukturze zatrudnienia w przedsiębiorstwach szwedzkich, prowadzących także działalność zagranicą. W 1990 roku w tych firmach w Szwecji pracowało ponad 700 tys. pracowników, a poza granicami kraju niecałe 500 tys. (Facts..., 2005). W 2003 roku natomiast liczba zatrudnionych w Szwecji spadła do niewiele ponad 500 tys., podczas gdy poza Szwecją wzrosła blisko dwukrotnie do 950 tys. ludzi. Duża część tego wzrostu dokonała się w wyniku ekspansji szwedzkich przedsiębiorstw w krajach rozwiniętych, ale ocenia się, iż około 30% wzrostu było spowodowane cięciem kosztów i przeniesieniem produkcji do takich krajów jak Polska, Indie czy Chiny.

Szwecja stała się także rynkiem przodującym w gospodarce opartej na wiedzy. W 2003 roku nakłady na rozwój i badania wyniosły 4,3% PKB, najwięcej w Europie (EuroStat). Duże znaczenie ma także wysoka wartość inwestycji *venture capital* w Szwecji. Wczesne fazy rozwoju firm z takim kapitałem generowały w 2005 roku 0,05% PKB przy średniej UE wynoszącej 0,02%. Wartości te były znacznie wyższe na początku lat 2000, osiągając prawie 0,1% PKB. Późniejsza faza rozwoju przedsiębiorstwa (ekspansja) generowała już 0,25% PKB Szwecji w 2005 roku, przy średniej UE 0,11 %. Dane te dowodzą bardzo wysokiej innowacyjności, jaką charakteryzuje się szwedzka gospodarka. Szwedzi należą do europejskich i światowych liderów w dziedzinie biotechnologii, rozwiązań telekomunikacyjnych, czy innowacji w przemyśle motoryzacyjnym.

Od lat 90. największy wzrost produkcji dokonał się w sektorze elektronicznym i telekomunikacyjnym. Podczas gdy wartość produkcji wzrosła średnio o 113% w całej gospodarce od 1993 roku, sektor elektroniczny zanotował wzrost o 1250% (Statistiska Centralbyrån). Tym samym przemysł elektroniczny obejmuje aż 20% całej produkcji przemysłowej w Szwecji (2004 rok), więcej od przemysłu chemicznego (15%), transportowego (13%), drzewnego (13%) czy maszynowego (11%). Według wyliczeń EuroStatu, w 2005 roku 48% pracujących zatrudnionych było w przemyśle opartym na wykorzystaniu wysokich i średnich (*medium-high tech*) technologii, podczas gdy średnia UE-15 wynosiła 35%. Produkty wykorzystujące wysokie technologie mają także duże znaczenie dla eksportu kraju (w 2004 roku ich udział w ogólnym eksporcie wyniósł 14%).

Pozostaje jeszcze pytanie, czy Szwedzi jako obywatele zyskują na tym, że ich kraj jest

⁵ IMD jest międzynarodową organizacją skupiającą się na kształceniu wysoko wykwalifikowanych menedżerów oraz na doradztwie dla dużych korporacji. Co roku sporządza prestiżowy ranking *World Competitiveness Yearbook* oparty na kryteriach efektywności gospodarczej sektora prywatnego i publicznego, stosowanych rozwiązań prawnych oraz ogólnej kondycji gospodarczej kraju.

⁶ *Life sciences* obejmują między innymi biotechnologię, biologię, farmaceutykę, czy diagnostykę medyczną.

jednym z najbardziej konkurencyjnych na świecie. Odpowiedzi na to pytanie może dostarczyć porównanie wzrostu PKB *per capita* w okresie czasowym transformacji gospodarczej oraz w porównaniu międzynarodowym. W 2005 roku PKB *per capita* w Szwecji wyniosło prawie 275 tys. SEK (Statistiska Centralbyrån). Dla porównania, w 1994 roku a więc tuż po kryzysie, wartość ta wynosiła 207 tys. SEK, a w 1980 roku 177 tys. SEK. Wartości te wskazują na przyspieszony wzrost PKB *per capita* po roku 1994 w porównaniu do lat 80. W latach 1980-1990 bezwzględny przyrost wyniósł 20,6%, podczas gdy w latach 1995-2005 30,3%. Wyliczenie to celowo pomija lata kryzysu, koncentrując się jedynie na latach wzrostu. Szybszy wzrost wartości PKB *per capita* w ostatniej dekadzie ma tym większe znaczenie, jeśli przeanalizuje się zmiany na rynku pracy. Wzrostowi statystycznej zamożności kraju towarzyszy wzrost liczby ludności oraz spadek zatrudnienia. Liczba ludności w 1980 roku wynosiła 8,3 mln, dziesięć lat później 8,6 mln, a w 2005 roku 9 mln osób. W tym samym czasie na rynku pracy zachodziły istotne zmiany. W 1980 roku w gospodarce zatrudnionych było 4,1 mln ludzi, a w 1990 roku 4,5 mln. Kryzys wywołał znaczny spadek zatrudnienia, które wyniosło w 1994 roku 3,9 mln. Później zatrudnienie stopniowo rosło, stabilizując się po 2001 roku na poziomie około 4,2 mln osób, choć z niewielkim trendem spadkowym. Szybszy wzrost PKB *per capita* osiągnięto więc przy niższym zatrudnieniu niż w latach 80. Obecnie stosunek liczby zatrudnionych do populacji w wieku produkcyjnym jest porównywalny do roku 1970 (około 76%). Wyliczenia te wskazują na szybki wzrost produktywności, przejawiający się często w wysokiej wartości dodanej. Rosnące znaczenie i zyski z eksportu także odgrywają znaczną rolę w budowaniu zamożności społeczeństwa.

Według statystyk EuroStatu, w 2005 roku PKB *per capita* Szwecji liczone według siły nabywczej wynosiło 115% średniej UE-25. Dane statystyczne klasyfikują Szwecję jako kraj o stabilnym poziomie PKB *per capita*. Od 1996 roku wskaźnik ten waha się w granicach 115%-118% średniej UE. Kraje liberalizujące gospodarkę oraz przechodzące transformację w kierunku gospodarki opartej na wiedzy notują wyraźny wzrost PKB *per capita*. Przykładem może tutaj być Irlandia, czy Finlandia. W tym samym czasie gospodarki w dalszym ciągu oparte w dużej mierze na tradycyjnym przemyśle, zaczynają tracić przewagę gospodarczą. PKB *per capita* wg siły nabywczej Niemiec spadło z 118% w 1996 roku do 109% w 2005 roku, a Włoch ze 115% do 103%. Wydaje się więc, iż Szwecja przedsięwzięła właściwe kroki podczas transformacji na początku lat 90. Liberalizacja handlu, zerwanie ze starym rozumieniem zasad konkurencji oraz inwestowanie w innowacje pozwalają jej utrzymać wysoki poziom rozwoju, podczas gdy kraje o tradycyjnie przemysłowej strukturze gospodarki zaczynają tracić swoją konkurencyjność oraz znaczenie gospodarcze na świecie.

Podsumowanie

15 lat temu dokonana się istotna zmiana w polityce gospodarczej Szwecji. Dzięki nowemu ustawodawstwu zerwano z klasycznym modelem szwedzkim i uwolniono rynek spod kontroli państwa. Zniesiono rozwiązania polegające na wykorzystywaniu konkurencji jedynie jako środka do osiągnięcia określonych celów społecznych i uznano, przy wielu głosach sprzeciwu, wyższość polityki wolnej konkurencji nad gospodarką opartą na negocjacjach, nad istnieniem karteli oraz sterowaniem cenami. Pozwalając szwedzkim przedsiębiorcom konkurować swobodnie na rynkach międzynarodowych, zmuszono ich do poprawienia swojej wydajności oraz konkurencyjności, na czym zyskało całe społeczeństwo. Transformacja gospodarki szwedzkiej z typowo przemysłowej na rzecz gospodarki opartej na wiedzy dokonała się w przeciągu niecałej dekady.

Przykład Szwecji może stanowić pewien wzorzec działania nie tylko dla krajów rozwiniętych, z których część musi pogodzić się ze zmianami globalizacyjnymi w świecie i w przyszłości przeprowadzić podobną transformację, lecz także dla krajów rozwijających się. W

chwili obecnej kraje rozwijające się budują gospodarkę typowo przemysłową, ponieważ relatywnie niskie koszty pracy pozwalają na utrzymanie wysokiej rentowności przedsiębiorstw produkcyjnych, lecz postępująca globalizacja oraz wzrost zamożności społeczeństw spowodują w końcu przeniesienie owych zakładów produkcyjnych do krajów oferujących jeszcze niższe koszty produkcyjne. Kraje te staną wtedy przed wyzwaniem kolejnej transformacji, tym razem na gospodarkę post-industrialną, jeśli do tego momentu nie przeprowadzą koniecznych zmian. Jedynie gospodarka oparta na wiedzy pozwoli im uzyskać odpowiednio wysoką wartość dodaną, aby utrzymać wysokie tempo rozwoju gospodarczego. Dzisiaj kraje te mają ułatwione zadanie o tyle, iż mogą dokonać „skoku” ewolucyjnego poprzez pominięcie pewnego etapu rozwoju. Wylimitowanie luki technologicznej wydaje się o tyle prostsze, iż nie wymaga tworzenia wszystkich obiektów infrastruktury przemysłowej czy długotrwałego gromadzenia kapitału. Gospodarka oparta na wiedzy jest zależna od odpowiednio wykwalifikowanych zasobów ludzkich, a brak kapitału w erze globalizacji nie stanowi już przeszkody o charakterze lokalnym czy regionalnym.

W latach 80. Szwecja długo zwlekała z wprowadzeniem odpowiednich zmian w zakresie regulacji działalności podmiotów gospodarczych oraz zniesienia ograniczeń w wymianie handlowej z zagranicą. W rezultacie czas ten był okresem stagnacji gospodarczej w momencie, gdy świat nabierał technologicznego rozpędu. Dopiero nowe ustawodawstwo wprowadziło zasady rynkowe do gospodarki oraz pozwoliło zerwać ze starymi strukturami organizacyjnymi, schematami myślenia oraz wyższością grupowych interesów nad interesem społecznym. Zasady wolnej konkurencji, przyjęte na wzór modelu Wspólnoty Europejskiej, pozwoliły Szwecji stać się jedną z najbardziej konkurencyjnych gospodarek świata. Szwecja początku XXI wieku stanowi więc dobry wzór do naśladowania dla krajów rozwijających się pod względem długookresowej polityki rozwoju, polegającej na promowaniu innowacji i gospodarki opartej na wiedzy oraz zasadach rynkowych.

BIBLIOGRAFIA:

1. Agell J., Englund P., Södersten J., (1996), *Tax Reform of the Century – the Swedish Experiment*, Working Paper Series 1996:13, Uppsala University, Uppsala.
2. Bossak J. W., Bienkowski W., (2004), *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna kraju i przedsiębiorstw. Wyzwania dla Polski na progu XXI wieku*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
3. Brodin E., (1987), *Sweden's empty smörgåsbord*, *The Freeman: Ideas on Liberty*, 03/1987.
4. *Doing Business* (The World Bank Group), www.doingbusiness.org, (stan na dzień 01.10.2006).
5. EuroStat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, (stan na dzień 06.10.2006).
6. *Facts about Sweden's Economy*, (2005), The Confederation of Swedish Enterprises, Stockholm.
7. *Fitch Ratings*, www.fitchratings.com, (stan na dzień 01.10.2006).
8. Hampden-Turner Ch., Trompenaars A., (1998), *Siedem kultur kapitalizmu*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
9. Hansson P., Jonung L., (1997), *Finance and Economic Growth. The Case of Sweden 1834-1991*, Working Paper Series in Economics and Finance No. 176, Stockholm School of Economics, Stockholm.
10. *IMD International*, www.imd.ch, (stan na dzień 01.10.2006).
11. *Invest in Sweden, Report 2005/06*, (2005), Invest in Sweden Agency, Stockholm.
12. Lindbeck A., (1997), *The Swedish Experiment*, SNS Förlag, Stockholm.

13. Lindbeck A., (1998), Swedish Lessons for Post-socialist Countries, Working Paper No. 498, The Research Institute for Industrial Economics, Stockholm.
14. Lundqvist T., (2006), Competition Policy and the Swedish Model, Institute for Future Studies, Stockholm.
15. Nyberg L., Financial reforms and financial crises – Swedish experiences, 2006, <http://www.riksbank.com/templates/Page.aspx?id=21040>, (stan na dzień 06.10.2006).
16. Perbo U., (1999), Varför fick Sverige en depression i början på 1990-talet?, Ekonomisk Debatt 6/1999, Stockholm.
17. Persson M., (2000), Den nya ekonomin: globalisering, skattekonkurrens och tillväxt, Ekonomisk Debatt 6/2000, Stockholm.
18. Statistiska Centralbyrån, www.scb.se, (stan na dzień 06.10.2006).
19. Södersten B., (2000), Reform failure and poor economic performance: the case of Sweden, Jönköping International Business School Working Papers No. 2000-1, Jönköping.
20. Södersten B., (2004), The welfare state as a general equilibrium system, w: B. Södersten (red.), Globalization and the Welfare State, Palgrave Macmillan, New York.
21. Toffler A., (2003), Zmiana władzy, Zysk i S-ka, Poznań.
22. World Economic Forum, www.weforum.org, (stan na dzień 01.10.2006).